มุมมองสิทธิ์
ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

“คนพิการทางจิตสังคม”: เปลี่ยนมุมมอง เพื่อรับสถานการณ์ในอนาคต

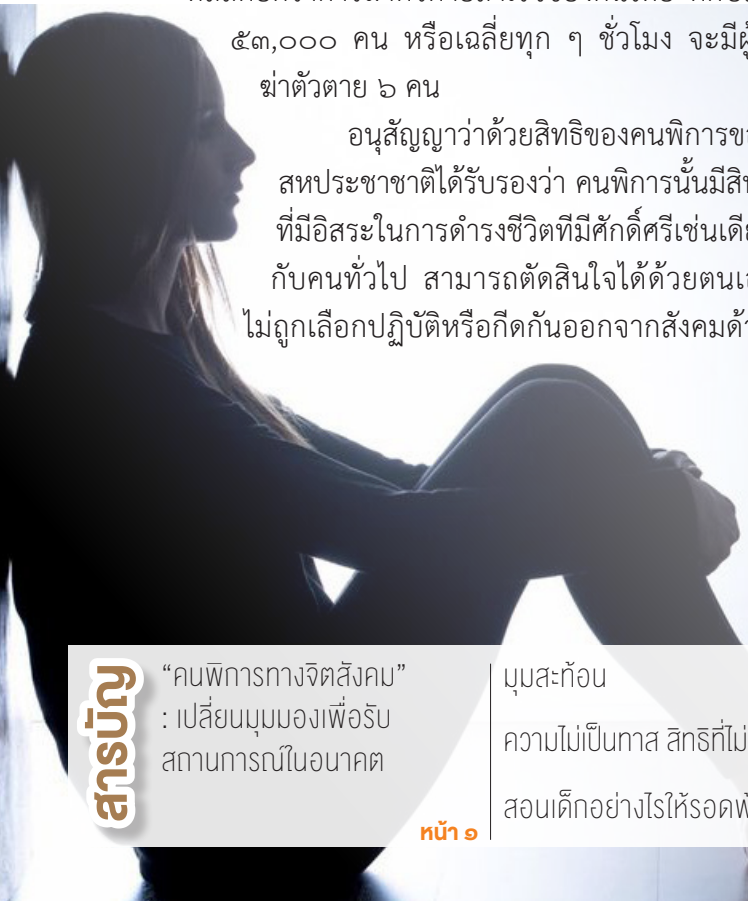

อัจฉรา ฉายากุล
ที่ปรึกษาสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

เสาร์ที่ ๒ ของเดือนพฤศจิกายนของทุกปี เป็นวันคนพิการแห่งชาติ ขณะที่วันที่ ๑๐ ตุลาคมของทุกปี องค์การอนามัยโลกกำหนดให้เป็นวันสุขภาพจิตโลก (World Mental Health Day) เพื่อให้สังคมได้มีความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญของสุขภาพจิต เพราะผู้ที่ประสบปัญหาสุขภาพจิตทั่วโลกนั้นมีจำนวนไม่น้อย องค์การอนามัยโลกประมาณการในปี ๒๐๑๗ ว่ามีผู้ที่อยู่ในภาวะซึมเศร้าไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ ล้านคน และมีประชากรถึง ๔๓ ล้านคนเคยประสบปัญหาทางสุขภาพจิต โดยในจำนวนดังกล่าว มีถึง ๑๐ ล้านคนที่เคยมีอาการป่วยทางจิตอย่างรุนแรง และร้อยละ ๙๐ ของผู้ที่ฆ่าตัวตายมีอาการป่วยทางจิต เมื่อดูสถิติในประเทศไทยก็พบว่า อัตราการฆ่าตัวตายในปี๒๕๕๙อยู่ที่๖.๓๕ต่อประชากร๑๐๐,๐๐๐คน และน่าตกใจที่สถิติอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จของคนไทย ตกปีละ ๕๓,๐๐๐ คน หรือเฉลี่ยทุก ๆ ชั่วโมง จะมีผู้ที่ฆ่าตัวตาย ๖ คน

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการของสหประชาชาติได้รับรองว่า คนพิการนั้นมีสิทธิที่มีอิสระในการดำรงชีวิตที่มีศักดิ์ศรีเช่นเดียวกับคนทั่วไป สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ไม่ถูกเลือกปฏิบัติหรือกีดกันออกจากสังคมด้วยเหตุแห่งความพิการ โดยรัฐมีหน้าที่ต้องลดอุปสรรคต่าง ๆ ที่ทำให้คนพิการขาดโอกาสเท่าเทียมกับคนปกติเท่าที่จะสามารถเป็นไปได้ ให้มีชีวิตร่วมในสังคมได้อย่างมีคุณค่า อย่างไรก็ดี ในบรรดาคนพิการประเภทต่าง ๆ นั้น “คนพิการทางจิตสังคม” ดูเหมือนเป็นกลุ่มคนที่ถูก “มองเห็นน้อย” ทั้งในสายตาของสังคมและรัฐ

คนพิการทางจิตสังคม (psychosocial disability) คือใคร

สังคมไทยอาจไม่คุ้นเคยกับคำนี้เท่าใดนัก คำนี้เป็นคำที่กลุ่มคนพิการใช้รณรงค์ในระหว่างการยกร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการของสหประชาชาติเมื่อ ๑๐ ปีที่ผ่านมา คนพิการทางจิตสังคม คือบุคคลที่ประสบกับความเสื่อมถอยหรือบกพร่อง (impairments) เนื่องจากสภาวะทางจิต (mental health conditions) ทำให้เป็นข้อจำกัดที่จะมีส่วนร่วมในสังคม เช่น การสูญเสียความสามารถที่ดำเนินชีวิตตามปกติ ใช้ความคิดได้ไม่ชัดเจน ไม่สามารถจัดการกับสภาพทางอารมณ์และสังคมได้ในการใช้ชีวิต มูลนิธิสุขภาพจิตในสหราชอาณาจักรพบว่า การเป็นผู้พิการทางจิตสังคมนั้นมีแนวโน้มสัมพันธ์กับปัจจัยกำหนดทางสังคม (social determinants) เช่น เป็นผู้ที่ประสบสภาวะความไม่เท่าเทียมกันในสังคม เป็นกลุ่มคนผิวสี คนเอเชีย หรือคนชาติพันธุ์ที่มักเป็นคนกลุ่มน้อยในประเทศ ผู้ลี้ภัยหรือผู้ที่เข้ามาแสวงหาที่พักพิง

อ่านต่อหน้า ๒

สารบัญ

“คนพิการทางจิตสังคม” : เปลี่ยนมุมมองเพื่อรับสถานการณ์ในอนาคต หน้า ๑
มุมสะท้อน หน้า ๒
ความไม่เป็นทาส สิทธิที่ไม่อาจเพิกถอนได้ หน้า ๔
สอนเด็กอย่างไรให้รอดพ้นภัยทางเพศ หน้า ๖
ภาพกิจกรรม หน้า ๗
แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล เรียกคืนรางวัลทูตแห่งมโนธรรมสำนึกจาก “อองซาน ซูจี” หน้า ๘

มุมมองสิทธิ์
ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)
ประธานกรรมการ : นายวัส ติงสมิตร
กรรมการ : นางฉัตรสุดา จันทร์ดียิ่ง
นางประกายรัตน์ ต้นธีรวงศ์
นางอังคณา นีละไพจิตร
นางเตือนใจ ดีเทศน์
นายชาติชาย สุทธิกลม
สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
เลขาธิการ : นายโสพล จริงจิตร
รองเลขาธิการ : นายบุญเกื้อ สมนึก
นางสาวรตญา กอบศิริกาญจน์

“มุมมองสิทธิ์” เป็นจดหมายข่าวของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จัดทำเพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน การนำข้อความหรือเรื่องราวบางส่วนหรือทั้งหมดไปเผยแพร่โปรดอ้างถึงแหล่งข้อมูล

ขอเชิญชวนผู้สนใจส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในจดหมายข่าว “มุมมองสิทธิ์” ได้ตลอดทั้งปี ทั้งนี้เรื่องที่ได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ ขอสงวนสิทธิ์ในการปรับปรุงข้อความเพื่อความเหมาะสม

บทความ/ข้อความ หรือความคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏอยู่ในจดหมายข่าว **“มุมมองสิทธิ์”** เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และกองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องด้วย

มุมสะท้อน

เดือนพฤศจิกายน เป็นเดือนที่มีความสำคัญด้านสิทธิมนุษยชนหลายมิติ ในระดับประเทศถือเป็นเดือนแห่งการรณรงค์ยุติความรุนแรงต่อเด็กและสตรี และมีวันคนพิการแห่งชาติ ซึ่งตรงกับวันเสาร์ที่ ๒ ของเดือนพฤศจิกายน ขณะที่ในระดับสากล วันที่ ๒๐ พฤศจิกายนของทุกปี ยังเป็นวันเด็กสากลกำหนดโดยองค์การสหประชาชาติอีกด้วย

มุมมองสิทธิ์ฉบับนี้ จึงขอนำเสนอบทความให้ความรู้กรณีสภาพการณ์และสิทธิของ **“คนพิการทางจิตสังคม”** ซึ่งแม้สังคมไทยจะไม่คุ้นเคยกับคำเรียกคนกลุ่มนี้เท่าใดนัก แต่ปัญหาของคนพิการทางจิตสังคมก็เป็นปัญหาที่อยู่คู่สังคมมานานและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามปัจจัยแวดล้อมของสังคมผู้สูงอายุ ตามด้วยบทความอันเกี่ยวข้องกับวันเด็กสากลและการรณรงค์ยุติความรุนแรงต่อเด็กและสตรี เรื่อง **“สอนเด็กอย่างไรให้รอดพ้นภัยทางเพศ”** เพื่อปกป้องเด็กไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงและภัยทางเพศ นอกจากนี้ ยังมีบทความให้ความรู้เกี่ยวกับ**ความไม่เป็นทาสสิทธิที่ไม่อาจเพิกถอนได้**ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง (ICCPR) และข่าวสารความเคลื่อนไหวในระดับสากล กรณีแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล หรือ องค์การนิรโทษกรรมสากล เรียกคืน “รางวัลทูตแห่งมโนธรรมสำนึก” ที่เคยมอบให้นางอองซานซูจี มนตรีแห่งรัฐและและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศเมียนมา เมื่อปี ๒๕๕๒

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ผู้พิการด้านการเรียนรู้ ผู้มีปัญหาด้านสุขภาพ ผู้ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ผู้ไร้บ้าน ผู้ติดยาเสพติด เป็นต้น ส่งผลให้กลุ่มคนเหล่านี้ขาดโอกาสหรือไม่สามารถมีส่วนร่วมในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การทำงาน ตลอดจนการบรรลุเป้าหมายในชีวิตที่ตั้งไว้ อันเนื่องมาจากสภาวะความบกพร่องทางจิต

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดเดิม (paradigm shift) ต่อบุคคลที่มีความเสื่อมถอยหรือบกพร่องของสภาวะทางจิต โดยมุ่งให้ความสำคัญในการเคารพบูรณภาพ (integrity) เจตนารมณ์ (will) การตัดสินใจเลือก (preference) และการที่จะสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง (self- autonomy) ของคนพิการทางจิตสังคม มีหลักการต่าง ๆ ที่ควรคำนึงถึง อาทิ การห้ามเพิ่มคุณลักษณะ (additional qualifiers) ของความพิการเพื่อเป็นเหตุที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล เช่น คนพิการทางจิตสังคมไม่ควรถูกละเมิดสิทธิโดยอำเภอใจด้วยเชื่อว่าจะเป็นอันตรายต่อตนเองหรือผู้อื่น การขอความยินยอมก่อนการรักษาโดยต้องมีการให้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ก่อนที่จะตัดสินใจ (free and prior informed consent) การสนับสนุนให้คนพิการทางจิตได้ตัดสินใจในเรื่องของตนเอง (supported decision-making) แทนการตัดสินใจแทนโดยบุคคลที่สาม (substituted decision-making regime) เช่นกรณีการนำไปรักษาในสถานดูแลโดยบังคับ (forced institutionalization) การรักษาที่ให้คำนึงถึง “การตีความเจตนารมณ์และความต้องการของคนพิการทางจิต” (Principle of “the best interpretation of will and preferences of the individual”) การใช้วิธีการแยกและยับยั้งผู้ป่วยให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น ไม่ว่าจะโดยวิธีทางกายภาพหรือการใช้ยา

คำถามที่ไม่ค่อยได้ถูกถาม และสภาพการณ์ที่ถูกเก็บซ่อน

คนพิการทางจิตสังคมยังคงถูกมองว่าเป็นบุคคลที่ไร้ความสามารถ หรือไม่สามารถสื่อสารและมีชีวิตร่วมกับคนรอบข้างได้ เช่นคนปกติทั่วไป หากมีอาการมาก ก็ต้องเข้าไปรับการรักษาในสถาบันหรือโรงพยาบาลเฉพาะทาง ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลที่เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์กับผู้ป่วยเอง เพื่อความสะดวกสบายของคนใกล้ชิด หรือแม้แต่การอ้างเรื่องความปลอดภัยของสังคม ยิ่งไปกว่านั้นในสภาพแวดล้อมบางแห่ง คนพิการทางจิตสังคมถูกมองว่าเป็นภาระ หรือแม้กระทั่งน่าอับอาย และมีวิธีการ **“จัดการกับปัญหา”** ไม่ว่าจะเป็น การปกปิด การกลบเกลื่อนทำให้เป็นเรื่องไม่สำคัญ การกักขังหรือล่ามโซ่ (ซึ่งมักพบในชนบทห่างไกล) โดยมิได้คำนึงถึงเจตจำนงหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลแต่อย่างใด

การ **“โอนภาระ”** ไปไว้ในโรงพยาบาลหรือสถาบันการดูแลเฉพาะทาง ดูเหมือนจะเป็นคำตอบสุดท้ายที่ไม่ค่อยมีการตั้งคำถามว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นประโยชน์สูงสุดกับคนพิการทางจิตสังคมจริงหรือไม่ เพราะเมื่อเขาเหล่านั้นได้รับการรักษาแล้วต้องกลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมแบบเดิม ก็มีแนวโน้มว่าสภาพปัญหาหรือเงื่อนไขของสภาวะทางจิต (health condition) ก็อาจกลับมาอีก โดยอาจไม่เคยได้รับสิทธิหรือมีโอกาสที่จะกำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยตนเองและสามารถอยู่ร่วมกับคนทั่วไปได้

เราจึงพบว่าผู้พิการทางจิตสังคมมักจะปิดบังซ่อนเร้น ปฏิเสธการไปพบแพทย์ หรือหากไปพบก็ต้องการปิดไว้เป็นความลับ เพราะความกังวลว่าจะขาดความเข้าใจจากครอบครัว ญาติ พี่น้อง เพื่อนฝูงคนรอบข้าง หรือการเกรงกลัวที่จะถูกตีตราจากสังคมที่จะกระทบไปถึงการศึกษาหรือการทำงาน และไม่น่าแปลกใจที่สถิติของจำนวนของผู้ที่ฆ่าตัวตายนั้น เป็นผู้ที่มีอาการป่วยทางจิตรุนแรง เพราะไม่ได้เข้าถึงการรักษา ขาดความเข้าใจ และการสนับสนุนที่เพียงพอ

คนพิการทางจิตสังคม: ใครก็มีโอกาสที่เป็นได้ในสังคมผู้สูงอายุ และรัฐควรรับมืออย่างไร

รายงานของสหประชาชาติระบุว่า ในประเทศที่ขาดการดูแลสุขภาพจิตในระดับชุมชน (community-based mental health care) ที่สามารถรองรับการดูแลคนพิการทางจิตสังคมได้ มักจะให้ความสำคัญให้การรักษาในสถาบันดูแล และที่น่าเป็นห่วงยิ่งกว่าก็คือ งบประมาณที่ได้รับจากรัฐสำหรับหน่วยงานหรือสถาบันที่จะดูแลคนพิการทางจิตสังคมก็มักจะน้อยกว่าหน่วยงานหรือโรงพยาบาลที่ดูแลรักษาผู้เจ็บป่วยทั่วไป

เมื่อย้อนกลับมาดูสถานการณ์ในประเทศไทยที่กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในปี ๒๕๖๔ กล่าวคือ ในประชาชนทุก ๕ คนจะเป็นผู้สูงอายุ ๑ คน แน่นอนว่าคนพิการทางจิตสังคมก็จะทวีจำนวนมากขึ้นเนื่องจากความเสื่อมถอยของสภาพทางกายและปัจจัยแวดล้อมทางสังคมที่คนสูงอายุส่วนใหญ่ต้องพึ่งพิงทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ ทุกคนในสังคมจึงมีโอกาสที่จะเป็นคนพิการทางจิตสังคมได้ไม่ยาก คำถามคือ ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ รัฐมีหน้าที่ที่ควรดำเนินการเพื่อลดอุปสรรคต่าง ๆ สำหรับคนพิการ รวมถึงคนพิการทางจิตสังคมอย่างไร เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติให้มากที่สุดเท่าที่พึงทำได้

สิ่งสำคัญประการแรกคือ การสร้างความเข้าใจแก่สังคมว่าคนพิการทางจิตสังคมนั้นมีระดับความเจ็บป่วยที่แตกต่างกัน และไม่ได้เป็นถาวร สหประชาชาติจึงได้สนับสนุนแนวทางการดูแลด้วยวิธีการฟื้นตัว (recovery-based treatment) ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งของบุคคล มุ่งให้สุขภาพจิตของผู้พิการทางจิตสังคมได้ฟื้นตัว โดยการเอื้ออำนวยปัจจัยแวดล้อมให้บุคคลสามารถเข้าถึงการสนับสนุนที่จำเป็น ผู้ดูแล ชุมชนแวดล้อมมีครอบครัวที่รับฟังและเข้าใจในความเจ็บปวด (trauma) ที่ได้ประสบมา ให้โอกาสในการดำรงชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นได้ตามปกติ ประการต่อมา รัฐควรมีมาตรการส่งเสริมให้เกิดบริการในระดับชุมชน (Community-based services) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ บัญญัติในหมวดปฏิรูปประเทศถึงการจัดให้มีระบบการแพทย์ปฐมภูมิที่มีแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวดูแลประชาชนในสัดส่วนที่เหมาะสม ซึ่งควรได้คำนึงถึงการดูแลคนพิการทางจิตสังคมในชุมชนด้วย ให้สถานที่และการบริการทางสุขภาพจิตอยู่ใกล้กลุ่มประชากรที่สุด มีการดูแลโดยสหวิชาชีพ ลดการรักษาแบบทางการแพทย์ (demedicalized services) ให้ผู้ที่มีสภาพปัญหาทางสุขภาพจิตสามารถเชื่อมต่อกับครอบครัว อยู่ใกล้เครือข่ายสนับสนุนเพื่อช่วยให้ได้รับการดูแลเบื้องต้นและฟื้นฟูได้ดี สามารถที่จะยังคงศึกษาหรือทำงานได้ตามปกติ สามารถมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนได้

สำหรับสถาบันและบุคลากรวิชาชีพนั้น รัฐควรให้ความสำคัญกับบทบาทในการช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตลอดจนการอบรมทักษะในการดูแลให้กับครอบครัว ญาติ และชุมชน โดยอาจทำงานเชื่อมโยงกับเครือข่ายภาคประชาสังคมต่าง ๆ ที่มีความรู้และทักษะที่จะช่วยหนุนเสริมได้ เช่น สมาคมสมาพันธ์ผู้ดูแลไทยในการช่วยฝึกทักษะผู้ดูแลคนพิการทางจิตสังคม สมาคมเสริมสร้างชีวิตซึ่งสมาชิกเป็นผู้ที่ผ่านช่วงเวลาวิกฤติมาแล้วจนกลับมาสู่สภาวะปกติ สามารถที่จะเข้าใจและสนับสนุนผู้ที่กำลังตกอยู่ในสภาพเดียวกัน และสร้างความเข้าใจให้แก่ญาติพี่น้องและชุมชนได้ ซึ่งจะช่วยลดการรับการรักษาในสถาบันโดยไม่จำเป็น (deinstitutionalization) ได้ในอีกทางหนึ่ง

แนวทางการดูแลดังกล่าวเป็นวิธีการที่ทางสากลเห็นว่าจะให้ผลดีที่สุดในการรักษาดูแลคนพิการทางจิตสังคม ในขณะเดียวกันก็ได้ให้ความสำคัญกับการเคารพศักดิ์ศรี (dignity) ความเสมอภาค (equality) บูรณภาพ (integrity) เจตนารมณ์ (will) การตัดสินใจเลือก (preference) และการที่จะสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง (self-autonomy) ในสังคมได้ **หากรัฐไม่ปรับแนวคิดเพื่อเตรียมรับมือให้พร้อมกับสภาพการณ์ที่จะเกิดขึ้นเสียแต่ตอนนี้แล้ว เมื่อวิกฤติมาถึง สถาบัน บุคลากรและงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดก็คงไม่สามารถรองรับสภาพปัญหาได้อย่างทั่วถึงและเพียงพอและช้าเกินกว่าที่เราจะสามารถรับมือกับสถานการณ์ได้** 😓

*ความเห็นที่ปรากฏในบทความนี้เป็นของผู้เขียน และไม่จำเป็นที่จะต้องสะท้อนนโยบายหรือความเห็นขององค์กร

ความไม่เป็นทาส สิทธิที่ไม่อาจเพิกถอนได้

ประชุมพร ชัยรัตน์
นักวิชาการสิทธิมนุษยชนปฏิบัติการ

๒๓ ตุลาคม ที่ผ่านมา สำหรับประเทศไทยและปวงชนชาวไทยแล้ว วันดังกล่าวเป็นวันคล้ายวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งราชวงศ์จักรีไทย ซึ่งหนึ่งในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดไม่ได้ของพระองค์ท่าน คือ การโปรดให้เลิกทาสในรัชสมัยของพระองค์ จึงทำให้สยามประเทศ ณ ขณะนั้น เป็นหนึ่งในประเทศที่เปลี่ยนผ่านระบบการเลิกทาสได้โดยสงบและปราศจากการสูญเสียเลือดเนื้อ

เหตุที่สยามประเทศสามารถเลิกทาสได้โดยสงบนั้น เริ่มมาจากพระราชดำริของล้นเกล้ารัชกาลที่ ๕ ที่โปรดให้ตราพระราชบัญญัติพิกัดเกษียณอายุลูกทาสในพุทธศักราช ๒๔๑๗ โดยทรงทยอยลดค่าตัวของลูกทาสที่เกิดในเรือนเบี้ยตั้งแต่ปีมะโรง พุทธศักราช ๒๔๑๑ อันเป็นปีที่พระองค์ได้ขึ้นครองราชย์ ให้ลดหลั่นไปตามลำดับ และเมื่อครบอายุ ๒๑ ปี ให้หลุดพ้นจากความเป็นทาสไป[๑] และในปีพุทธศักราช ๒๔๔๘ ล้นเกล้ารัชกาลที่ ๕ โปรดให้ตรา**พระราชบัญญัติทาส ร.ศ. ๑๒๔** โดยมีใจความสำคัญ ๔ ประการ[๒] ได้แก่ ๑) บัญญัติยกเลิกสถานะลูกทาสในเรือนเบี้ย โดยให้เป็นไทโดยเด็ดขาด ๒) บุคคลที่เป็นไทหรือหลุดพ้นจากความเป็นทาสไปแล้ว ก็ไม่ให้กลับสู่ความเป็นทาสอีกเด็ดขาด ๓) ให้ลดค่าไถ่ทาสที่ยังคงเหลืออยู่เดือนละ ๔ บาทเป็นต้นไป นับตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๔๘ เป็นต้นไป และ ๔) หากมีการเปลี่ยนนายใหม่ ห้ามมิให้ขึ้นค่าตัวทาสนั้นเสีย หลังจากนั้นสถานะความเป็นทาสจึงค่อย ๆ หมดสิ้นไปจากสังคมไทย

แม้พระราโชบายดังกล่าวจะมีวัตถุประสงค์อื่นนอกเหนือจากการยกระดับสถานะบุคคลของสยามประเทศ ณ ขณะนั้นให้มีความเท่าเทียมกันดังเช่นอารยประเทศ อันเป็นการป้องกันการถูกล่าอาณานิคมในยุคนั้น หรืออาจเพื่อเปลี่ยนแรงงานที่อยู่ในความดูแลของบุคคลให้เข้าสู่ระบบส่วนกลางเพื่อมาเป็นแรงงานสำคัญในการพัฒนาสังคมในยุคนั้นแล้ว แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าสยามประเทศในยุคนั้นมีวิวัฒนาการในเรื่องสถานะบุคคลดังกล่าวทัดเทียมกับอารยประเทศและถือว่าล้ำสมัยยิ่งกว่าสภาวการณ์ ณ ขณะนั้น โดยหากมองในมุมมองสิทธิมนุษยชนแล้ว พระราโชบายดังกล่าวเปรียบเสมือนการยอมรับถึงความเท่าเทียมในความเป็นคน และขจัดความคิดที่ว่า **“ทาสมิใช่บุคคล”** ให้หมดไป

ปัจจุบัน สิทธิของบุคคลที่จะไม่ถูกเป็นทาสนั้นเป็นหนึ่งในสิทธิเด็ดขาดที่ได้รับการคุ้มครองและถือเป็นเรื่องต้องห้ามมิให้กระทำตั้งแต่มีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights – UDHR) ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ และถูกรับรองภายใต้ข้อ ๘ แห่ง**กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR)**

แม้กติกา ICCPR จะบัญญัติถึงข้อยกเว้นของประเทศที่เป็นภาคีในการเลี่ยงพันธกรณีบางประการได้หากประเทศอยู่ในสภาวะฉุกเฉิน (State Emergency) (ข้อ ๔ วรรคสอง ของกติกา ICCPR) แต่สิทธิในการที่จะไม่ถูกเป็นทาสนั้นเป็น ๑ ใน ๗ สิทธิที่ได้รับการประกันว่าจะต้องไม่ถูกละเมิดแม้ประเทศจะอยู่ในสภาวะฉุกเฉินซึ่งคุกคามความอยู่รอดของชาติ ทั้งนี้**สิทธิทั้ง ๗ ประการภายใต้กติกา ICCPR ที่ถูกจัดว่าเป็นสิทธิที่ไม่อาจเพิกถอนได้แม้ในสภาวะฉุกเฉิน** ประกอบไปด้วย

๑) สิทธิในชีวิต บุคคลจะไม่ถูกพรากชีวิตของตนตามอำเภอใจ (ข้อ ๖)

๒) สิทธิในการที่จะไม่ถูกทรมาน ได้รับการประติบัติหรือลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือต่ำช้าไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการถูกใช้ทดลองในทางการแพทย์ หรือวิทยาศาสตร์ โดยปราศจากความยินยอมของบุคคลเหล่านั้นได้ (ข้อ ๗) อันมีที่มาจากการป้องกันการทรมานและการถูกใช้เป็นมนุษย์ทดลองดังเช่นการกระทำของนาซีที่ทำต่อเชลยศึกชาวยิวในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒

๓) สิทธิที่จะไม่ถูกเป็นทาสในทุกรูปแบบ (ข้อ ๘ วรรคหนึ่งและสอง)

๔) สิทธิที่จะไม่ถูกจำคุกเพราะเหตุแห่งการไม่สามารถปฏิบัติชำระหนี้ตามสัญญามิได้ (ข้อ ๑๑)

๕) สิทธิที่จะไม่มีความรับผิดทางอาญาย้อนหลัง และสิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากการลดโทษอาญาย้อนหลัง (ข้อ ๑๕)

๖) สิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายในทุกแห่งหน (ข้อ ๑๖)

๗) เสรีภาพทางความคิด มโนธรรม และศาสนา (ข้อ ๑๘)

อนึ่ง สิทธิทั้ง ๗ ประการข้างต้นที่ไม่อาจเพิกถอนหรือละเมิดได้แม้ประเทศจะอยู่ภายใต้สภาวะฉุกเฉินสามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มความคุ้มครองได้ ๔ กลุ่มต่อไปนี้

๑) การคุ้มครองความคิดและความเชื่อ

๒) การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสถานบุคคลตามกฎหมาย

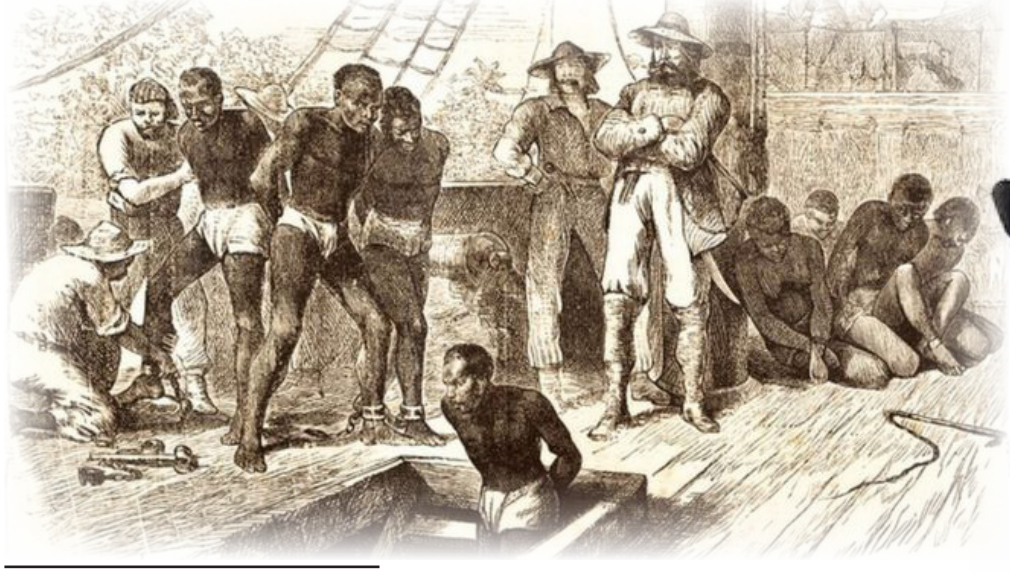
๓) สิทธิในชีวิตและร่างกาย

๔) สิทธิที่จะไม่ถูกลงโทษย้อนหลัง

พระราชบัญญัติทาส ร.ศ. ๑๒๔

อย่างไรก็ดี เมื่อคำนึงถึงสถานการณ์ในโลกปัจจุบัน หลายเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกประเทศนั้น ก็ทำให้เกิดความกังขาว่า สิทธิที่ไม่อาจเพิกถอนทั้ง ๗ ประการภายใต้กติกา ICCPR ซึ่งประชาคมโลกได้ตกลงร่วมกันนั้น ได้รับความคุ้มครองให้เกิดขึ้นจริงหรือไม่...

[๑] จาก การเลิกทาสในประเทศไทย, กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๙. สืบค้นจาก https://www.m-culture.go.th/young/ewt_news.php?nid=167&filename=index

[๒] พระราชบัญญัติทาส ร.ศ. ๑๒๔ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๒ หน้า ๙ – ๑๐ วันที่ ๒ เมษายน ๒๔๘๘

สอนเด็กอย่างไร ให้รอดพ้นภัยทางเพศ

Child Protection

วัลลภา ศารทประภา
ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมและประสานงานเครือข่าย

จากสถิติที่ศูนย์ช่วยเหลือสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้รวบรวมไว้ในช่วง ๑ ปี ที่ผ่านมา ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๐ ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๖๑[๑] พบว่า มีเด็กถูกล่วงละเมิดทางเพศและถูกกระทำอนาจาร จำนวน ๕๗๐ ราย ในจำนวนนี้เป็นเด็กที่ถูกกระทำจากบุคคลในครอบครัว จำนวน ๑๙๕ ราย และถูกกระทำจากบุคคลภายนอกครอบครัว จำนวน ๓๗๕ ราย สถิติดังกล่าวบ่งชี้ว่า ทุกภาคส่วนต้องดำเนินการหามาตรการที่มีประสิทธิภาพเพื่อปกป้องเด็กของเราจากภัยทางเพศ

เดือนพฤศจิกายนเป็นเดือนที่มีนัยความหมายหลายประการ เพราะเป็นเดือนที่รัฐบาลไทยกำหนดให้เป็นเดือนแห่งการรณรงค์ยุติความรุนแรงต่อเด็กและสตรี วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ซึ่งเป็นวันเด็กสากล ก็มีความหมายย้ำเตือนให้ทุกประเทศคุ้มครองสิทธิในชีวิต สุขภาพ และสิทธิด้านการศึกษาของเด็ก และวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ซึ่งเป็นวันยุติความรุนแรงต่อสตรีสากล ย้ำเตือนเรามากยิ่งขึ้นว่า สังคมของเราต้องผนึกกำลังกันให้มากกว่านี้เพื่อปกป้องเด็กไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงและภัยทางเพศดังกล่าว

ในต่างประเทศมีการปลูกฝังให้เด็กปฐมวัยเรียนรู้ที่จะปกป้องสิทธิในร่างกายของตนเอง จากข้อเขียนของ**นาตาชา แดเนียลส์** นักบำบัดเด็ก และผู้ให้คำปรึกษาแก่ครอบครัว บอกถึง **๑๐ วิธีที่จะสอนเด็กให้มีทักษะในการป้องกันภัยทางเพศ**[๒] ที่พ่อแม่จำเป็นที่จะต้องพูดคุยและสอนลูก นาตาชา แดเนียลส์ ระบุว่า เรื่องแบบนี้จำเป็นต้องสอนเด็ก เพราะหากไม่สอนเด็กไม่ให้ความรู้แก่เด็ก ไม่มีการพูดคุยกับเด็ก เด็กจะมีความเสี่ยงสูงที่จะตกเป็นเหยื่อภัยทางเพศ เรื่องที่ต้องสอนเด็กดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

๑. พูดคุยให้เด็กรู้จักส่วนต่างๆ ของร่างกายรวมทั้งอวัยวะเพศ การพูดคุยเรื่องอวัยวะเพศควรเริ่มตั้งแต่วัยเตาะแตะ (อายุระหว่าง ๑ – ๓ ปี) เช่น ในช่วงอาบน้ำหรือเปลี่ยนผ้าอ้อม ไม่ควรใช้คำเรียกอวัยวะเพศที่รู้กันเฉพาะในครอบครัว เพื่อป้องกันการสับสน

๒. สอนเด็กว่า ลูกเป็นเจ้าของร่างกายของตัวเองและไม่มีใครมีสิทธิที่จะแตะต้องร่างกายของลูกได้ ร่างกายของใครเป็นเรื่องส่วนตัวของคนนั้น คนอื่นจะมาเห็นในลักษณะเปลือยไม่ได้

๓. สอนเด็กให้รู้จักขอบเขตของร่างกาย เช่น สอนเด็กว่าอย่าให้ใครจับอวัยวะเพศของตน เพราะ เป็นพื้นที่ส่วนตัว เป็นพื้นที่ต้องห้าม คนอื่นจะมาแตะต้องไม่ได้ ถ้าใครมาจับอวัยวะเพศของลูก ลูกต้องบอกพ่อแม่ทันที และลูกจะไปจับอวัยวะเพศของผู้อื่นก็ไม่ได้เช่นกัน

๔. สอนเด็ก โดยยกสถานการณ์จากเหตุร้ายที่ปรากฏในข่าว ผู้กระทำผิดทางเพศมักจะบอกเด็กว่า “ให้เก็บเรื่องที่ถูกกระทำเป็นความลับห้ามบอกใคร” หรือ “ฉันชอบเล่นกับหนูนะ แต่อย่าบอกใครเรื่องที่เราเล่นกัน ถ้าคนอื่นรู้ ก็จะไม่ได้มาเล่นกันอีก” หรือ “เรื่องนี้เป็นความลับ ถ้าบอกใคร ฉันก็จะบอกว่าเรื่องนี้หนูก่อขึ้นและหนูจะเดือดร้อน” ดังนั้น พ่อแม่ต้องสอนลูกว่า สถานการณ์ดังกล่าวไม่ใช่ความลับที่ต้องปกปิด หากมีใครมาบอกให้ปกปิด หนูต้องบอกพ่อแม่

๕. สอนเด็ก อย่ายอมให้ใครมาถ่ายรูปอวัยวะเพศ

๖. สอนเด็กให้รู้จักการเอาตัวรอดจากสถานการณ์ที่ไม่น่าไว้วางใจ เช่น สอนเด็กว่า ลูกมีสิทธิ์ที่จะพูดคำว่า “ไม่” หากลูกรู้สึกไม่สบายใจกับสถานการณ์บางอย่าง เพราะเด็กบางคนไม่กล้าที่จะพูดว่า “ไม่” โดยเฉพาะกับผู้ที่อายุมากกว่าตน ดังนั้น ต้องสอนเด็กให้รู้จักพูดเอาตัวรอดออกจากสถานการณ์นั้น

๗. สอนให้เด็กใช้รหัสคำพูด หากเด็กตกอยู่ในสถานการณ์ไม่ปลอดภัยและต้องการความช่วยเหลือ

๘. สอนเด็กว่า พ่อแม่อยู่เคียงข้างลูกเสมอเพื่อช่วยแก้ปัญหา ดังนั้น ขอให้ลูกบอกปัญหาความไม่สบายใจของลูกอย่าเก็บเป็นความลับ

๙. สอนเด็กให้ระมัดระวัง การสัมผัสแบบลึกลับ (secret touch) เช่น การสัมผัสอวัยวะเพศ สัมผัสก้น

๑๐. สอนเด็กว่า แม้ว่าจะเป็นญาติ คนรู้จัก เพื่อน ครู โคช ไม่ว่าหน้าไหน ก็ห้ามให้สัมผัสอวัยวะเพศ พ่อแม่อาจสัมผัสได้ก็ต่อเมื่อทำความสะอาด แพทย์อาจสัมผัสได้ก็ต่อเมื่อมีพ่อแม่อยู่ด้วยและเป็นการรักษาอาการป่วยเจ็บ

การพูดคุยกับเด็กเรื่องดังกล่าวต้องพูดคุยในบรรยากาศแบบสบายๆ ไม่เคร่งเครียด เพื่อให้เด็กกล้าถาม กล้าปรึกษา การบ่มเพาะให้เด็กมีความกล้า เป็นเรื่องสำคัญ เพื่อที่เด็กจะได้รู้จักการปกป้องตัวเอง รักษาสิทธิของตนเอง และเติบโตในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและมีความสุข

[๑] ข้อมูลศูนย์ช่วยเหลือสังคม สายด่วน ๑๓๐๐ จากเว็บไซต์ www.1300thailand.m-society.go.th
[๒] บทความของ Natasha Daniels เรื่อง 10 Powerful ways to teach your child the skills to prevent sexual abuse จากเว็บไซต์ www.anxioustoddlers.com

กสม. จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นต่อร่างข้อเสนอแนะเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุ

วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ **นายวัส ติงสมิตร** ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กล่าวเปิดการการสัมมนา เรื่อง “การรับฟังความคิดเห็นต่อร่างข้อเสนอแนะแนวทางหรือมาตรการเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุ” จัดโดย คณะทำงานจัดทำข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้สูงอายุและคนพิการ ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยมี**นางประกายรัตน์ ต้นธีรวงศ์** กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ร่วมเป็นวิทยากรนำเสนอร่างข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุ และ**นางฉัตรสุดา จันทร์ดียิ่ง** กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เข้าร่วม ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชัน กรุงเทพฯ

กสม. ร่วม UNDP จัดสัมมนาการเข้าถึงกระบวนการเยียวยาของผู้ได้รับผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนที่มีประสิทธิภาพ

วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ **นายวัส ติงสมิตร** ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กล่าวเปิดการสัมมนาวิชาการระดับชาติเรื่อง “การเข้าถึงกระบวนการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพตามหลักการชี้แนะของสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (UNGPs)” จัดโดย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ร่วมกับ โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) โดยมี **นางประกายรัตน์ ต้นธีรวงศ์** กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในฐานะประธานคณะทำงานขับเคลื่อนธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนและการพัฒนาที่ยั่งยืน ร่วมเป็นวิทยากร พร้อมด้วย**นางฉัตรสุดา จันทร์ดียิ่ง นางอังคณา นีละไพจิตร** และ**นางเตือนใจ ดีเทศน์** กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เข้าร่วม ณ โรงแรมอนันตรา ริเวอร์ไซด์ อาคารอวานี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

กสม. หารือร่วมแม่ทัพภาคที่ ๔ ประสานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนในพื้นที่ชายแดนใต้

วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ **นายชาติชาย สุทธิกลม** กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หารือร่วมกับ**พลโทพรศักดิ์ พูลสวัสดิ์** แม่ทัพภาคที่ ๔ และผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค ๔ (ผอ.กอ.รมน. ภาค ๔) ถึงนโยบายและแนวทางความร่วมมือด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา โดยขอให้กองทัพคำนึงถึงความกังวลและความห่วงใยของญาติและผู้ถูกควบคุมตัวในสถานที่ควบคุมตัว และมีมาตรการหรือแนวทางที่คุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของผู้ถูกควบคุมตัว ณ ค่ายเสนาณรงค์ จังหวัดสงขลา

กสม. ร่วมประชุม “2018 United Nations Forum on Business and Human Rights” ณ นครเจนีวา สมาพันธรัฐสวิส

วันที่ ๒๖ – ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ **นางประกายรัตน์ ต้นธีรวงศ์ นางอังคณา นีละไพจิตร** และ**นางเตือนใจ ดีเทศน์** กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ร่วมการประชุม “2018 United Nations Forum on Business and Human Rights” ในการนี้ นางประกายรัตน์ ได้นำเสนอประเด็นในหัวข้อ “บทบาทของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการอำนวยความสะดวกเพื่อการเข้าถึงการเยียวยาอันเนื่องจากธุรกิจก่อผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชน” ขณะที่นางเตือนใจ นำเสนอประเด็นในหัวข้อ “การเสริมสร้างธุรกิจที่เคารพต่อสิทธิมนุษยชน และนางอังคณา ร่วมกล่าวเปิดและเป็นวิทยากรอภิปรายในหัวข้อ “นักปกป้องสิทธิมนุษยชนกับธุรกิจและสิทธิมนุษยชน” ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ นครเจนีวา สมาพันธรัฐสวิส

แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล
เรียกคืนรางวัลทูตแห่งมโนธรรมสำนึกจาก “อองซาน ซูจี”

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล หรือ องค์การนิรโทษกรรมสากล เปิดเผยว่า **นายคูมี ไนดู** เลขาธิการแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล เขียนจดหมายถึง**นางอองซาน ซูจี** มนตรีแห่งรัฐ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศเมียนมา แจ้งให้ทราบว่าแอมเนสตี้ได้ยกเลิก “รางวัลทูตแห่งมโนธรรมสำนึก” (Ambassador of Conscience Award) ที่เคยมอบให้เมื่อปี ๒๕๕๒

นายคูมีแสดงความผิดหวังที่เธอไม่ได้ใช้อำนาจทางการเมืองและทางศีลธรรมที่มีอยู่เพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรม หรือความเท่าเทียมในเมียนมา โดยกล่าวถึงการที่เธอเพิกเฉยต่อการทารุณกรรมของกองทัพเมียนมา และการที่รัฐไม่อดทนอดกลั้นต่อการใช้เสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดขึ้นหลังจากที่เธอดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาแล้วแปดปีหลังจากได้รับการปล่อยตัวจากการถูกกักบริเวณภายในบ้าน

นายคูมีวิจารณ์ว่า นางอองซาน ซูจี เลือกที่จะมองข้ามการกดขี่รุนแรงและอาชญากรรมต่อมนุษยชาติของกองทัพต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อีกทั้งยังปกป้องกองทัพจากการวิพากษ์วิจารณ์และการตรวจสอบจากนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวโรฮิงญาในรัฐยะไข่ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่เดือนสิงหาคม ๒๕๖๐ อันผลให้มีชาวโรฮิงญาถูกสังหารหมู่ และมีคนต้องลี้ภัยออกจากพื้นที่ไปยังบังกลาเทศมากกว่า ๗ แสนคน นั้น นางอองซาน ซูจี มักออกมาปกป้องกองทัพเมียนมาอยู่เสมอ พร้อมตำหนินานาชาติที่วิจารณ์เรื่องความรุนแรงต่อชาวโรฮิงญาว่าไม่เข้าใจความขัดแย้งที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและซับซ้อนภายในเมียนมา

อย่างไรก็ดี นางอองซาน ซูจีได้ถูกริบรางวัลเกียรติยศจำนวนมาก และยังมีกระแสเรียกร้องให้มีการริบรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพที่เคยให้เธอไปเมื่อปี ๒๕๓๔ กระทั่งเลขาธิการของคณะกรรมการรางวัลโนเบลต้องออกมาชี้แจงว่า ไม่สามารถยึดรางวัลโนเบลคืนได้ เพราะเป็นการให้รางวัลต่อผลของความพยายามในอดีต

กรุณาส่ง

รู้สิทธิ รักสิทธิ ไม่ละเมิดสิทธิ

ชำระค่าบริการเป็นเงินเชื่อ
ใบอนุญาตเลขที่ ๙/๒๕๕๒
ปณฝ.ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ

.....

.....

.....

.....

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐
อาคารรัฐประศาสนภักดี (อาคารบี) ชั้น ๖-๗ ๑๒๐ หมู่ที่ ๓ ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ ๑๐๒๑๐

อ่านมุมมองสิทธิ์ฉบับออนไลน์

จัดพิมพ์เผยแพร่โดย **สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ**
หากต้องการข้อมูล ข้อแนะนำและบอกรับมุมมองสิทธิ์ ฟรี! ติดต่อ :
สำนักส่งเสริมและประสานงานเครือข่าย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษาฯ อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น ๖ และ ๗ ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง
เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ ๑๐๒๑๐ โทรศัพท์ ๐ ๒๑๔๑ ๓๙๓๒, ๐ ๒๑๔๑ ๓๙๒๐ โทรสาร ๐ ๒๑๔๓ ๙๕๗๕

ขอความกรุณาตอบแบบประเมินออนไลน์